

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๑

จดหมายเหตุเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
ราชบัณฑิตยสภารวบรวม

นางเนาว์ โกลสวินิจฉัย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก พระโกลสวินิจฉัย (จัน สุขपाल)

วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๑

จดหมายเหตุเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
ราชบัณฑิตยสภารวบรวม

นางเนา โกศลวินิจฉัย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก พระโกศลวินิจฉัย (จีน สุขपाल)

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

นางเนา โกศลวินิจฉัย จะทำการปลงศพสนองคุณอำมาตย์เอก
พระโกศลวินิจฉัย (จีน สุขปลาต) ใครจะพิมพ์จดหมายเหตุเมื่อพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต เพื่อแจกในเวลาพระราชทานเพลิง
จึงมาขออนุญาตต่อราชบัณฑิตยสภา กรรมการได้อนุญาตให้พิมพ์ได้
ตามประสงค์

อนึ่ง ในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ เห็นภาพไม้เรียงประวัติอย่างย่อ ๆ
ของผู้มรณะส่งมาขอให้พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย จึงได้พิมพ์ไว้ที่คำนำ
นี้ไป

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

อำมาตย์เอก พระโกศลวินิจฉัย (จั้น สุขपाल) ต.ม., จ.ช., ร.จ.พ.

ประวัติ

อำมาตย์เอก พระโกศลวินิจฉัย (เงิน สุขป่าด) ก.ม., จ.ช.,
ร.จ.พ. บุตรพระอุไทยเทพอน (เมฆ สุขป่าด) และนางอุไทยเทพอน
(เทศ สุขป่าด) เกิดวันจันทร์ที่ ๘ กุมภาพันธ์ ปีระกา พ.ศ. ๒๔๓๖
ได้ศึกษาวิชาภาษาไทยชั้นต้นที่ โรงเรียนวัดอรุณราชวราราม เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๒๖ จบชั้นประโยค ๒ ของโรงเรียน แล้วไปเรียนการบัญชีและร่าง
หนังสือที่กระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๓๓ เข้ารับราชการเป็นเสมียนตรี
กระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๓๖ เลื่อนเป็นเสมียนโท พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็น
เสมียนเอก พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นผู้ช่วยนายเวรกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๔๒
สมัครเข้าเป็นนักเรียนกฎหมายที่ โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม
พ.ศ. ๒๔๔๓ ย้ายเข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรมในตำแหน่งพนักงาน
อัยการ พ.ศ. ๒๔๔๘ สอบไล่กฎหมายได้เป็นเนติบัณฑิต พ.ศ. ๒๔๔๘
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้เป็นผู้พิพากษาศาลมณฑลนคร
ราชสีมา พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวง
กิติประกาศ และย้ายไปเป็นผู้พิพากษาศาลจังหวัดนครนายก พ.ศ. ๒๔๕๓
ย้ายไปเป็นผู้พิพากษาศาลจังหวัดชลบุรี พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทาน
ยศเป็นอำมาตย์ตรี และย้ายไปเป็นผู้พิพากษาศาลมณฑลพระนครศรี
อยุธยา พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานยศและสัญญาบัตร
บรรดาศักดิ์เป็นอำมาตย์โท พระโกศลวินิจฉัย พ.ศ. ๒๔๕๗ ย้ายเข้ามา

เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทาน
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรดาวภรณ์มงกุฎสยาม พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับ
 พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรดาวภรณ์ช้างเผือก พ.ศ. ๒๔๖๖
 ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์เอก พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทาน
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรดาวภรณ์มงกุฎสยาม พ.ศ. ๒๔๖๗ นอกเหนือ
 รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ

ส่วนการพระศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้อุปสมบทที่วัดอรุณราช
 วราราม สมเด็จพระวันรัตน์ (ฑิต) วัดมหาธาตุเป็นพระอุปัชฌายะ
 สมเด็จพระวันรัตน์ (จ่าย) เมื่อยังเป็นพระธรรมไตรโลกวิคเขญุมบพิตร
 เป็นกรรมวาจาจารย์

อำมาตย์เอก พระโกศลวินิจัย (จีน สุขยาล) บัวยเป็นโลก
 ทัฬหีการ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕ กำหนดอายุ
 ได้ ๕๗ ปี

สารบัญ

	หน้า (๓)
อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ	หน้า (๓)
อธิบายเบื้องต้น	" ๓
พระราชประวัติเรื่องปกครองแผ่นดิน	" ๒
พระราชดำรัสกับพระยาศรีสุริยวงศ์เรื่องรัชชทายาท	" ๔
เรื่องทรงพระราชอุทิศถวายพระอามรงค์ & องค์ทรงพระพุทธรูป	" ๖
พระราชประวัติเรื่องพระสงฆ์ห่มแหวก	" ๘
คำสารภาพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	" ๑๐
คำวินิจฉัยเรื่องพระสงฆ์ห่มผ้า	" ๑๒
พระราชประวัติเรื่องอาการทรงพระประชวร	" ๑๓
คำขอรุณานิทานแพทย์สนองพระราชประวัติเรื่องอาการพระโรค	" ๑๕
กรมหมื่นวงศ์สาสนีเสนาในที่ประชุมคัมภีร์อาการพระโรค	" ๑๖
พระราชดำรัสให้ถวายเงินแจกพระสงฆ์ มีบัญญัติข้อวัตร	
จำนวนพระ และจำนวนเงิน	" ๑๗
พระราชวินิจฉัยทรงขมาพระสงฆ์	" ๑๓
พระกระแสรับสั่งเรื่องแจกเงินราษฎร	" ๑๕
อธิบายค่อนท้าย	" ๑๖

อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ

พระพุทธรังสรรค์	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
พระพุทธรูปนิมิต	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
เจ้าฟ้าใหญ่	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าฟ้ามงกุฎ	
เจ้าฟ้าน้อย	
กรมขุนรามอิศเรศ	พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เจ้าสรียา พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
พร้อมัง	พระองค์เจ้ามั่ง พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จกรมพระยาเกชาภิศ
กรมขุนเกษชอกิศ	
กรมขุนพิพิธภูเบนทร	
กรมหมื่นนุชิตชิโนรส	พระองค์เจ้าวสุกรี พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาล ที่ ๓ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะ กลางอยู่วัดพระเชตุพน ต่อมาทรงรับมหา สมณคณาภิเษก เป็นสมเด็จกรมพระปรมาธิบดี ชิโนรส

กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร์ พระองค์เจ้ากฤษดาภราช ในรัชชกาล
 ที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
 กรมหมื่นวงศาสนิท พระองค์เจ้านวม พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่
 ต่อมาเลื่อนเป็นกรมหลวงวงศาธิราชสนิท
 พระองค์เจ้าฤกษ์ พระเจ้าลูกเธอในกรมพระราชวังบวร รัชชกาล
 ที่ ๒ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะ อยู่วัด
 บวรนิเวศ ถึงรัชชกาลที่ ๕ ทรงรับมหาสมณ
 ญาณเป็นสมเด็จพระยาปวเรศวริยา-
 ลงกรณ
 พระองค์เจ้าถนอม พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็น
 กรมหมื่นภูมินทรภักดี
 พระองค์เจ้าอรณพ พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็น
 กรมหมื่นอนุกรมวิธานราช
 พระองค์เจ้าอุไร พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็น
 กรมหมื่นอนุรักษมนตรี
 พระองค์เจ้าบุตรี พระราชธิดาในรัชชกาลที่ ๓ ถึงรัชชกาลที่ ๕
 เป็นกรมหลวงวรวรเสรฐสุตา
 ในกรมหลวงพิเศษศรีสวัสดิ์ พระเจ้าลูกเธอ
 รัชชกาลที่ ๓ ทรงผนวชเป็นเปรียญ ๗ ประโยค
 ต่อมาได้เป็นหม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ ที่
 พระราชาคณะอยู่วัดบวรนิเวศ

เจ้าพระยาพระคลัง (ทิศ บุนนาค) ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระ
 เจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์
 พระยาภิรมย์ภักดี (ทักษิ บุนนาค) ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จพระเจ้าพระยา
 บรมมหาพิชัยญาติ
 พระยาราชสุภาวดี (โต กัลยาณมิตร) ต่อมาเลื่อนเป็นเจ้าพระยา
 นิกรบดินทร ที่สมุหนายก
 พระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ต่อมาเลื่อนเป็นเจ้าพระยาที่
 สมุหพระกลาโหม ถึงรัชชกาลที่ ๕ เลื่อนเป็น
 สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
 (เสด็จ สนั่นรัตน) ต่อมาเป็นเจ้าพระยาธรรมา
 พระยาเพชรพิชัย
 พระยาอภัยไนฤทธิ
 พระยาเทพวรชน
 พระยาพิพัฒน์โกษา (บุญศรี บุรณศิริ) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยา
 มหาอำมาตย์ แล้วเป็นเจ้าพระยาธรรมา ถึง
 รัชชกาลที่ ๕ เป็นเจ้าพระยาสุรธรรมมนตรี
 พระยาโชฎ๊กราชเศรษฐี
 พระยาประสาธน์
 พระยาเพชรปาณี
 พระยาราชเสนา
 พระอินทรเทพ (ขุนทอง) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยาเพชรพิชัย
 พระยาพิเรนทรเทพ

พระศรีสุเทพ

(ปาน) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยาราชสุภาวดี

จมนสรเพอภิกคิ

จมนเสมอใจราช

จมนราชามาตย์

(ข้า บุนนาค) ต่อมาเป็นเจ้าพระยาทิพากรวงศ์

จมนราชาบาล

จมนสมุทพมาน

(แพ บุนนาค) ต่อมาเป็นพระยาศรีพิพัฒน์
ถึงรัชชกาลที่ ๕ เลื่อนเป็นเจ้าพระยา

จมนอินทามาคย์

หลวงศรีกาฬสมุท

หลวงรักษาสัมบัติ

หลวงเทพ (สีสัก)

หลวงพิทักษ์สุเทพ

ขุนราชนิทาน

หมื่นอภัย (ธรรมการ)

นายชัยขรรค์

(แย้ม บุนนาค) ต่อมาเป็นพระยาร่วง
พิพัฒน์

เจ้าจอมมารกาอิ่ง

ธิดาเจ้าพระยานิกรบดินทร เป็นเจ้าจอมมารก
กรมหลวงวรเสรฐสุตา ถึงรัชชกาลที่ ๕ เป็น
ท้าวสมศักดิ์

ท้าวศรีสำรา

(แสง)

จดหมายเหตุ

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

อธิบายเบื้องต้น

พระบาท สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง เสด็จ ถวัลยราช สมบัติ
เมื่อ บวช พ.ศ. ๒๓๖๗ เสด็จดำรงสิริราชสมบัติมาโดยความผาสุก
สิริสวัสดิ์ ได้ ๒๕ พรรษา ครั้นถึง บวช จุลศักราช ๑๒๓๒ (พ.ศ. ๒๓๑๓)
ทรงพระประชวรไม่สบายพระองค์มาตั้งแต่เดือน ๓๐ แต่ในเดือนท้าย
ระกฎพรรษา ทรงพระอุทสาหะเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระกรุ
ไต่คุดอกตามเคยอย่างทุกปี แต่นั้นมาพระอาการก็ไม่สบายมากขึ้น
พระองค์ก็ทรุดโทรมลงโดยลำดับ ได้ประสูติแพทย์ถวายพระโอสถ
พระอาการก็ไม่เคลอนคลายขึ้น พระองค์ทรงทราบดี ว่าพระอาการ
ซึ่งทรงพระประชวรครั้งนี้ จะเป็นอันตรายแห่งพระชนมายุมิได้ทรงประมาท
จึงทรงเสด็จพระราชปรารภ และพระราชประสงค์ด้วยเรื่องต่าง ๆ ถึง
ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุที่พิมพ์ไว้ ในเล่มนี้

พระราชปรารภเรื่องการปกครองแผ่นดิน

พุทธเจ้า ธรรม ธรรม ธรรม ธรรม ธรรม ธรรม ธรรม ธรรม ธรรม ธรรม
 คุณพระรัตนตรัยอันเป็นใหญ่ในโลก ให้เจ้าพระยาพระคลัง พระยา
 ศรียุทธมนตรี พระยาราชสุภาวดี กับขุนนางผู้ใหญ่ทั้งปวง จงเป็น
 สามัคคีรสแก่กันและกัน ตั้งใจฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์มาแล้ว ได้ช่วยกันรักษาแผ่นดินของสมเด็จพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวอันเป็นปฐมกษัตริย์มาได้ ถึง ๖๘ ปี จนมีพระญาติพระ
 วงศ์นางวงศ์สืบ ๆ มาเป็นอันมากประมาณถึงพันหนึ่งสองพัน แต่ที่เห็น
 ผู้หญิงนั้นยกเลิก ว่าแต่ผู้ชายที่เห็นผู้ ใหญ่ก็มี กลางคนก็มี เด็ก
 ก็มี สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวได้ช่วยยอมคุณานุรักษ์ทุกองค์ แต่ที่
 จะให้ยังคงให้ท่านผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินยังคงไม่ได้ขอเสียเด็ก ให้พระ
 ญาติพระวงศ์กับขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยประนีประนอมกัน สมมุติจะให้
 พระองค์ใดหรือผู้ใดขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดินก็สุดแต่จะเห็นพร้อมกันเด็ก ให้
 เห็นแก่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 กับสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวด้วย อย่าให้ฆ่าฟันกันเกลียดกันเลย จงช่วย
 กันรักษาแผ่นดินไปด้วยกันเด็ก

อนึ่งการพระราชกุศลซึ่งได้สร้างไว้ความอารามก็ทั้งการพระราชกุศล
 สิ่งอื่น ๆ ยังค้างอยู่เป็นอันมากนั้น ถ้าท่านผู้ใดจะได้ครองแผ่นดินสืบ
 ไปจงสงเคราะห์แก่ข้า กว้างเงินในท้องพระคลังทั้งข้างหน้าข้าง ในมีอยู่สัก
 ๕๐,๐๐๐ ชั่งเศษ ขอไว้ให้ข้า ๓๐,๐๐๐ ชั่ง จะใช้ ในการพระราชกุศล

ซึ่งยังคงอยู่นั้น ยังเงินอีก ๓๐,๐๐๐ ซึ่งเศษนั้น จงเอาไว้ใช้ในการ
 แผ่นดินต่อไปเถิด ทองคำก็มีอยู่กว่า ๒๐๐ ซึ่ง ขอแบ่งไว้ ให้ข้าเป็น
 ส่วนพระราชกุศลสำหรับบิณฑบาตอารามที่ยังคงอยู่นั้น ให้สำเร็จก่อน ทอง
 เหลืออยู่จากนั้นจะ ใช้ทำเครื่องระเมิ่งระคองและการแผ่นดินก็ตามเถิด

อนึ่งพระอัฐิพระโอยกัพระโอยกาของข้าซึ่งอยู่ในหอพระอัฐินั้น ก็
 อยูกัให้มอบไว้กับพระเจ้าลูกเธอผู้ชายพระองค์ใด ๆ ก็ตามเถิด ถ้า
 และเขามาเสียหมดแล้ว ก็ให้มอบไว้กับพระเจ้าลูกเธอผู้หญิงที่ยังเหลือ
 อยู่นั้น จะใคร่เชิญไปเสียให้พ้น ถึงพระบรมอัฐิสมเด็จพระศรีสุลาโดย
 นี้เล่าก็เป็นสูงเท่าหน้าตาเท่าหลังทาสสมควร ที่จะอยู่ร่วมกับพระบรมอัฐิไม่
 ก็ให้เชิญไปไว้กับพระอัฐิพระโอยกัพระโอยกาเสียด้วยเถิด

จดหมายเหตกระแสพระราชโองการฉบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้กรมหมื่นวงศาสนิท พระยาพิพัฒน์โกษา เขียนออกมา
 ณวันจันทร์เดือน ๓ ขึ้น ๘ ค่ำ บัจอโทศก เพลาตี ๑๑ ทุ่มเศษ
 ๑ กพ. ๒๓๙๓ ๕ ๕

กระแสพระราชดำริด้วยเรื่องรัชชทายาท

(คัดจากพระราชพงศาวดารของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์)

ครั้นฉนวนของการเคอน ๓ ชน ๓๐ คำ เพลาย้าย ๕ โมง มีรับสั่ง

ให้หาพระยาศรีสุริยวงศ์จางวางมหาดเล็กเข้าไปเฝ้าในที่ มีพระราชโองการถามว่า พระยาพิพัฒน์ ๑ ไต่เอาจดหมายที่ทรงอนุญาตนั้นออกไป ยักรักษาหรือเสนาบดีแล้วหรือ เขาว่ากระไรบ้าง พระยาศรีสุริยวงศ์กราบทูลว่า ไต่ทราบเกล้าทราบบรรดาหม่อม ทุกคนพากันเศร้าโศก และเห็นว่าไปรค ๑ กิ่งนี้พระเกษพระคุณเป็นที่สุก ยักรักษาเห็นว่าพระโรคนี้ยังไม่ถึงคักรอน แพทย์หมอยังพอลดลงพระเกษพระคุณไต่อยู่ ซึ่งจะยกพระวงศานวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งขึ้นก็ยังไม่สมควร จะช่วยกันลดลงพระเกษพระคุณว่าราชการแผ่นดินมิให้มีเหตุการณ์อันอันตรายขึ้นไต่ จึงตรัสสั่งให้ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์ชยเข้าเฝ้าให้ชิตพระองค์ให้ลบลูกพระสรีรกาย แล้วดำรัสว่าร่างกายทรุดโทรมถึงเพียงนี้แล้วหม่อมเขายังจะหาชยอยู่ไม่เห็นคัวยเลย การแผ่นดินไปข้างหน้าไม่เห็นผู้ใดที่จะรักษาแผ่นดินไต่ กรมขุนเคชเล่าท่านก็เป็นคนพระกรรณเบาใครจะพูดอะไรท่านก็เชื่อง่าย ๆ จะเย็นใหญ่โตไปไม่ได้ กรมขุนพิพิธเล่าก็ไม่รู้จักการงาน ชัยญูญาก็ไม่สอคล้องไปได้ ท่านพ้าน้อยเล่าก็มีสติชัยญูญารู้วิชาการช่างและการทหารต่าง ๆ อยู่ แต่ไม่พอให้ทำราชการ เกียจคร้าน รักแต่การเล่นสนุกเท่านั้น ที่สติชัยญูญพอจะรักษาแผ่นดินไต่อยู่ก็เห็นแต่ท่านฟ้าใหญ่คนเดียว แต่รังเกียจอยู่ว่าท่านฟ้าใหญ่ถืออย่างมอญ ถ้าเป็นเจ้าแผ่นดินขึ้นก็จะให้พระสงฆ์ห่มผ้า

อย่างมอญเสียหมดทั้งแผ่นดินคอกกระมัง กตัญญูเจ้านายข้าราชการเขาจะ
 ไม่ชอบใจ จึงได้อนุญาตให้ตามใจคนทั้งปวงสุดแท้แต่จะเห็นพร้อมเพรียง
 กัน การต่อไปภายหน้าเห็นแต่เองที่จะบริหารการเป็นอธิบดีผู้ใหญ่ต่อไป
 การศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ที่แต่พวก
 ข้างฝรั่ง ให้ระวังให้ค้ำยันให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขา
 ที่คิดควรระว่าเรียนเอาไว้ก็ให้เขาอย่างเขา แต่อย่าให้หนีถอยเลอะไป
 ที่เกี่ยว ทุกวันนคคสละห้วงใหญ่ให้หมด ฮาดยอยู่แต่ไว้สร้างไว้ใหญ่
 โทหลายไว้ ที่ยังค้างอยู่ก็มี ถ้าชำรุดทรุดโทรมไปจะไม่มีผู้ช่วยท
 บำรุง เงินในพระคลังที่เหลือจ่ายใช้ราชการแผ่นดินมีอยู่ ๕๐,๐๐๐ ซึ่ง
 ขอสัก ๓๐,๐๐๐ ซึ่งเลิก ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินแล้วให้ช่วยบอกแก่เขา
 ขอเงินรายนี้ ให้ช่วยทบำรุงไว้ที่ชำรุดและการไว้ที่ค้างอยู่นั้นเสียให้
 แล้วด้วย ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์รับพระราชโองการแล้วก็ร้องให้ ถอย
 ออกมาจากที่เฝ้า

พระราชอุทิศถวายพระอัมรรงค์ทรงพระพุทธรูป

วันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ยวชโทศก มีพระราชโองการ
ไปรณเกล้าฯ ทา พระยาพิพัฒน์โกษา จมนสรวรเพื่อถักดี เข้าไปเฝ้าใน
ที่พระบรรทม ทรงพระกรุณาไปรณเกล้าฯ มอขพระอัมรรงค์ ๔ องค์ คือ

พระอัมรรงค์เพชรใจกลางผลบัวอ่อน ๓

พระอัมรรงค์เพชรใจกลางผลสวากอ่อน ๓

พระอัมรรงค์ทับทิมใจกลางผลสวากอ่อน ๓

พระอัมรรงค์ทับทิมใจกลางผลบัวอ่อน ๓

ทรงพระกรุณาตำรัสสั่งว่า พระอาการไม่คลายมีแต่ทรุดลงทุกวัน ทรง
เห็นว่าพระโรคจะไม่หาย ถ้าสิ้นพระชนม์เสด็จสวรรคตแล้ว ก็ให้เชิญ

พระอัมรรงค์เข้าไปทรงพระในหอพระ.

(บัญชีรายละเอียดเพชรพลอยประคัยพระอัมรรงค์ ๔ องค์)

พระอัมรรงค์เพชรองค์ ๓ มีเพชรใจกลางผลบัวอ่อน ๓ เพชร
มงกลผลเชืออ่อน ๓๗ เพชรหน้าอกผลกล่อมแก้ว ๓๔ เพชรขำผลกล่อม
ปอก ๒ เพชรมงกลขำผลเชือแก้ว ๒๖ รวม ๖๐

เพชรประคัยก้าน ผลกล่อมแก้ว ๖ ผลเชือแก้ว ๔ ผลงาอ่อน ๘
ผลงาแก้ว ๒๓ รวม ๔๐ รวมทั้งองค์เป็น ๓๐๐

พระอัมรรงค์องค์นี้ใส่กล่องทองรูปไข่หลังประคัยนิต (นิต ?)

พระอัมรรงค์ทับทิม ๓ องค์ มีทับทิมใจกลางผลสวากอ่อน ๓ ทับ
ทับทิมผลกล่อมแก้ว ๒ หน้าเพชรผลกล่อมแก้ว ๓๒ รวมทั้งองค์เป็น ๓๕

พระอัมรรงค์องค์นี้ใส่กำขันทองหลังถวายข้าง ทั้ง ๒ องค์ทรง
พระพุทธรังสรรค์

พระอัมรรงค์เพชรองค์ ๓ มีเพชรใจกลางผลสวากอ่อน เป็น
เรือนอกมีเพชรเม็ดเดียว

พระอัมรรงค์ทับทิมองค์ ๓ มีทับทิมใจกลางผลบัวอ่อน ๓
มงกลเพชรผลเชือแก้ว ๓๗ หน้าอกทับทิมผลบัวอ่อน ๓๔ ขำทับทิม
ผลกล่อมแก้ว ๒ รองขำเพชรผลกล่อมปอก ๒ ก้านเพชรผลเชืออ่อน ๗
ก้านเพชรผลเชือแก้ว ๓๐ เป็นทับทิม ๓๗ เพชร ๕๗ รวมทั้งองค์เป็น ๗๔

พระอัมรรงค์ ๒ องค์นี้ใส่กล่องนากหลังประคัยพลอยคอกตะแบก
อยู่กล่องเดียวกัน ทั้ง ๒ องค์ทรงพระพุทธรังสรรค์

พระราชปรารภเรื่องพระสงฆ์ห่มแหวก

พ่อมั่งชา พ่อองเป็นเชษฐมัตตัญญู พ่อองรู้วามน้ำจิตต์และอธิบาย
 ของข้าผู้พี่ อันขันชะทุผลภาพมากอยู่แล้ว ค้วยแผ่นกินศรีหรือยอธา
 ทรงพระเจ้าแผ่นดินมา ๒ พระองค์แล้ว ก็ยพค้วยอีกคนหนึ่งเป็น ๓ ทั้ง
 แก่แผ่นดินถันเกล้าถันกระหม่อมสมเด็จพะพุทธชอกฟ้า ท่านได้ยราบคา
 ภิเยกขชาถนนั้นมาไ้ ๕ ปี ถึงขมะแมพวงเกิด ทั้งแต่จำความไ้มาจน
 อายุไ้ ๒๒ ปี ไ้ยวชในแผ่นดินนั้น ต่ออายุไ้ ๒๓ จึงสิ้นแผ่นดินไป
 มาเป็นแผ่นดินของถันเกล้าถันกระหม่อมอีก ๑๖ ปี จึงมาเป็นแผ่นดิน
 ของพี่ พระภิกษุผู้เป็นสงฆ์รัตนในกรุงศรีอยุธยาไ้เห็นนุ่งสะบงทรงจิว
 เป็นลูกขวยทั้งสิ้นค้วยกัน แต่พะมารามัญที่เขามาพงพระบรม โภธิสมภาร
 อยู่ไ้แลเห็นครองผ้าผัดกับพระภิกษุของเรา จึงเรียกกันว่าพระมอญ
 เกี้ยวพระไทยก็ห่มผ้าเป็นมอญ โดยอศัต โนมัตตัญญาของพี่เห็นว่า
 ถ่าถันเกล้าถันกระหม่อมยังเสด็จอยู่ไ้เห็นจะไ้ยประชุมพระราชาคณะ ไ้
 ว่ากล่าวกันไ้เห็นว่าควรไ้ไม่ควรนอยไ้แล้ว นั้นพี่ถ้วจะเป็นยาปเป็นขญ
 เป็นคุณเป็นโทษพระสงฆ์จะแตกร้างกันไปจึงมิไ้ว่ากล่าว แต่ไ้ใจนี้รัก
 แก่อย่างโบราณอย่าเกี้ยวไ้และ สิบไปเียงหน้าพระภิกษุไทยซึ่งห่มผ้า
 เป็นมอญนั้นคูนยไ้ พี่เห็นว่าควรกับศรีหรือยอธา ก็ถ้าแม้นถับมาก
 ขันอีกค้วยเหตุอันไ้กันหนึ่ง ชื่อของพี่ผู้ ไ้เป็นเจ้าแผ่นดินก็มีแต่จะ
 เสียไป เขาจะไ้เป็นเมืองมอญเมืองพะม่าไปเสียมาแต่ครั้งแผ่นดินนี้
 นี้แลเป็นความวิตกของพี่มากนักหนา ไ้พ้อเห็นแก่พี่ช่วยเอาขันแ่งกับ

กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เธอเป็นบรมญาติอันใหญ่ทรงไว้ซึ่งผ้ากาสาว
 พัสตรทั้งรู้พระสัทธรรมของพระเจ้าเป็นอันมาก แล้วยไ้เป็นพระภิกษุ
 ศรีหรือยอธา พี่มิจิวอยู่ไ้หนึ่งให้พ้อช่วยถวายเป็นกรมหมื่นนุชิต ถ้าเธอจะริย
 เอาไ้ก็ครองไ้ก็ให้ถวายเป็นเถิก ถ้าเธอจะมีริยไ้ก็ครองแล้วยไ้ให้เอาขัน
 มาเสีย

จากหมายกระแสดพระราชโองการฉะบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้
 พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรุณพเชียนออกมาฉวันอังคาร เดือน ๓
 แรม ๒ ค่ำ บจโทศก เพลาที่ ๒ ทุ่มเศษ
 18 กพ 2293

คำสารภาพของสมเด็จพระเจ้านั่งเอนยาเธอเจ้าฟ้ามงกุฎ

กระหม่อมฉันเจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทวาวงศ์ ขอรับพระราชทาน
สารภาพโดยสัจย์โดยจริง ว่าแต่ก่อนเมื่อเป็นภิกษุหนุ่มแรกบวช กำลัง
ยังตั้งหน้าหาความรู้ วินัยสิกขา ไปคยหากับพระสงฆ์พวกคึกคัก
ละเลียดไปต่าง ๆ ได้ฟังท่านพูดกันว่าห่มอย่างรามัญเห็นถูกต้องด้วย
เหตุต่าง ๆ ก็พลอยเห็นไปด้วย แต่ยังไม่ไ้ห่มเองมิได้ ครั้น
ภายหลังพระสงฆ์อื่น ๆ ท่านห่มเข้าไปในพระราชวังเป็นวัยสังตามเลข ๆ
มิได้ มีวัยสัง ก็พลอยคึกคักใจไปว่าทรง พระ กรุณา โปรด ให้ ถือตาม
ชอบใจ จึงพลอยทำด้วยค้อมมา โดยรักไปข้างทางศึกษาหาไ้หนัก
มาถึงพระเกษรคิยศและการแผ่นดินเป็นของสำคัญแข็งแรงเหมือนดังทรง
พระราชดำริครั้งนั้นไม่เลย ถ้านักไ้แต่ครั้งนั้นก็มีไ้ประพฤติกมาดังนี้
อนึ่งเมื่อครั้ง ไ้นั้นเป็นแต่มีคิยศเป็นพระสงฆ์อนจรอยู่ ๕ องค์ ๖ องค์ ไม่
ทราญว่าจะมีคิยศหามากมายไป ครั้นอาคิย พระบารมี เป็นที่ทรง
พระกรุณาชอุบเลี้ยงบริษทงมากจน จึงคิดเห็นข้างว่าจะประพฤติกห่ม
อย่างรามัญไม่สมควรแก่พระเกษรคิยศและประเพณีพระนคร แต่ กาลเลย
มานานแล้วก็กระคากอยู่ และไม่มีผู้ ไ้ใหญ่ยังคิยศชญาเข้าเป็นที่อ้างก็
เกรงใจคิยศหาพวกพ้องที่ประพฤติกเหมือนกันอยู่นั้น ครั้นไ้วัยสัง
ในกรมเป็นที่อ้างก็ขึ้นก็จะประพฤติกตามพระราชประสงค์ ส่นองพระเดช
พระคุณมิให้ มีความรำคาญเคืองพระบรมราชอัยาศิย พระเดชพระคุณ
เป็นที่ถนทพันชิวคอยู่ไ้ผ้าละของอุลพระบาท อนึ่งก็จะไ้เขียนสามคค
การจะกัวยพระราชาคณะผู้ ไ้ใหญ่เป็นอันมากค่อไป ในเบื้องหน้าคัวย.

ควรมิควรสุกแต่จะโปรด

ปฏิญาณถวายไว้แต่ณวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ บร

โทศก
พระลังกาในอารามนี้ ๓๓ องค์
บ้านเมืองครุอาทราชย์เขาคัวยชอย่างนั้น
ออกป็นอกบ้านนอกเมือง
ขอรับประทานตามใจเขาเด็ก
ครั้นคัวยเช่นเขาคัวยจะร้อง

อธิบายเรื่องต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระสงฆ์ธรรมยุติกาชังคองห่มผ้าคลุมอย่าง
มหานิกาย พวกนั้นถวายพระพรขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
กลับห่มแหวกอย่างเดิม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มี
พระราชดำริสคองว่าการปฏิบัติพระธรรมวินัยเป็นการของสงฆ์ แล้วแต่
จะสรวทอาอย่างไ้ก็ปฏิบัติอย่างนั้น ไม่กัวยคัวยฝ่ายอาณาจักร เพราะ
ฉะนั้นไม่ทรงห้ามปรามหรือทรงอนุญาตทั้ง ๒ สถาน แต่ณนั้นพระสงฆ์
ธรรมยุติกาก็กลับห่มแหวกค้อมมา

คำวินิจฉัยเรื่องพระสงฆ์ห่มผ้า

(สำนัษฐานว่าสมเด็จพระปรมาณูชิตชินโรสลวาย)

ผ้าขนครวาสก แปลว่าผ้าขี้ขี้ซึ่งไทย ทัวเห็นโดยพยัญชนะ
อนุคร แปลว่าไทย วาสก แปลว่าขี้ขี้ว่ากำขี้ ผ้าอุตุตราสก แปลว่า
ผ้าขี้ขี้ขี้ ผ้าคล้อยอยู่โดยมากในเบื้องซ้าย อุตุคร แปลว่า
เบื้องซ้าย อาสก แปลว่าคล้อยอยู่โดยมาก สสมาฐิ แปลว่าขี้ขี้กัน
อันตราโยบรอย ส แปลว่าโยบรอย ฐาฐิ แปลว่าขี้ขี้กันเสียซึ่ง
อันตราโยบ ถ้าจะนุ่งห่มก็ควรระกระทำให้ต้องตามแปลจึงจะชอบ

ผ้าสะบงเป็นผ้านุ่งปกนาล้อมณฑลและสงฆมณฑล ผ้าจีวรห่ม
เป็นผ้าขี้ขี้ขี้ ผ้าสังฆาฐิห่มเป็นผ้าคลุมปกกิมณฑล อนึ่งใน
มหาอรรถกถาว่า สมปมาณ จีวร ปารุเปทุเคน สหริคฺวา พาหยา อุปริ
จีบิกา อุโก อนุทา พหิมุชา ทิจฺจฺจฺนฺติ ความว่าชายทั้ง ๒ อันพระภิกษุ
เมือห่มซึ่งจีวรอันประมาณพอเสมอ ม้วนเข้าแล้วตั้งลงในเบื้องบน
แห่งแขน มีหน้าในภายนอกตั้งอยู่ และจะเอาผ้าจีวรซ้อนเข้ากับผ้า
สังฆาฐิห่มคลุม ม้วนขยวางลงเสมอข้านั้น เห็นระไม่ค้องด้วยควม
อันนี้

พระราชปกรณเรื่องอาการทรงพระประชวร

ท่านทั้งหลายทั้งปวงแพทยหมอต่าง ๆ ก็คือ คนเราที่มีบุญญาภิ
จงรู้อาการโรคของข้าซึ่งเจ็บดังนี้ เติมให้กะเสาะกะสะกินเข้าไม่มี
รส ทั้งแต่เป็นมาสกับเศษสองขแล้ว กินเข้าเกามอสัยมอระมรสสักมอ
หนึ่ง เขอเข้าส่วยกินแต่เข้าคัมเข้าห้เข้ามนกระที มอหนึ่งไค้สักด้วย
หนึ่งซันดงัย แล้วก็ให้เจ็บหลังเดียดทอ้งข้างซ้ายตามชายโครงตั้ง
แค่ยอกอกไปจนถึงเกลียวขี้สมาฐิ ตามสายเสียดตั้งแต่ชายโครงลง
ไปจนกระทั่งข้อเท้า ไค้ให้หมอนวดก็ทายข้าง พอประทะประทังอยู่
ข้าง วันหนึ่งก็คืนหนึ่ง ๒๔ ชั่วโมง ไค้ความสุขเป็นปกติครั้งหนึ่งข้าง
ซันหนึ่งข้าง ครั้นนานมาก็ไค้ความสุขแต่เมือขณะนวด โรคเป็น
ดังนี้ไค้ขอกแก่หมอนวดให้ทายให้กินมาหลายขนานนักหนาแล้ว พอ
ประทะประทังมาไค้ ร่างกายก็ซบผอมลงทุกวัน ๆ ก็เจ็บนี้เจ็บลง
ล้มหมอนนอนเสื่อ ก็มีโรคอยู่แต่เพียงให้เดียดให้เพื่อข้างคำพระชายคัง
กล่าวแล้ว ก็เกิดขึ้นใหม่แค่ยอกอุจจาระขี้กายลมเสียด นอนทงายไม่ไค้ให้
เสียดให้เคนไปในทอ้ง ให้ปวดสักให้คลันให้เหียน ให้ทิวเย็นกำสึงกิน
เข้าไม่ไค้โดยให้เจ็บหน้ากะโพกนอนไม่หลับ กลางคืนคืนหนึ่งเคล็ดไป
ไค้สัก ๓ ขาทนาฬิกา กลางวันสักชั่วโมงหนึ่งเอาเป็นคิ กินยาถ้พอประ
ทะประทังมาไค้ แล้วโรคเกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งให้ซิกขี้สสวาระเบาออกเล็ก
น้อย ให้ปวดอยู่เป็นหลายวันจึงค้อเบามากออกมาไค้คล้ายปวดไปหน้อย
หนึ่ง โรคซึ่งเกิดอยู่ในกายนั้นก็แค่นี้ และจะเขียนอย่างไรมาก

กว่านั้นไปอีกพิเคราะห์ก็ยังไม่เห็น ท่านผู้ใดเป็นแพทย์เป็นหมอและมีสติปัญญาจักคิดออกไปด้วยเมตตากรุณา จงคิดอ่านช่วยเยียวยาโรคข้าให้หายสักครั้งหนึ่งเถิด ข้าจะให้ส่วนกุศลซึ่งข้าได้ทำบุญให้ทานไว้ในพระพุทธศาสนา และการกุศลต่าง ๆ อีกเป็นที่สุกทนได้ ให้ท่านเข้ามาเข้าหากันแก่ท่านถึงหนึ่ง หนึ่งสี่อันนี้ถ้าท่านผู้ใดได้เห็นได้อ่านแล้ว ถ้าเห็นเหลือสติปัญญาซึ่งจะเยียวยาโรคข้าให้หายได้ ก็จงจำเวณิพระไตรปิฎก ว่า นามรูป อนิจจัง นามรูป ทุกข์ นามรูป อนัตตา จะมีผลอันส่งผลแก่ตนเป็นอันมาก

เจกหมายพระราชทานพระอาการฉะบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าบุตรี เสด็จออกมาให้พระยาราชสุภาวดีฉะบับ ศุกร เกื่อน ๓ แรม ๕ ค่ำ บัจอ โทศก เวลาเช้า ๔ โมงเศษ

21 04 2293

คำขุณราชนิทานแพทย์สนองพระราชปรารภ
เรื่องอาการพระโรค

ข้าพระพุทธเจ้าขุณราชนิทานได้รัยใส่เกล้าใส่กระหม่อมฟังพระอาการได้ทราบเกล้าทราบกระหม่อมเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า ซึ่งทรงพระประชวรครั้งนี้ เพื่อพระวชิระโยกระษัตริย์กล่อนจึงกระทำให้นั้นให้เสียดให้ข้าพระพุทธเจ้าคนหนักเบา ประทมนไม่หลย พระอาการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานออกมาทั้งนี้ ะขอสนองพระเดชพระคุณถวายพระ โอสถให้หายแต่จะข้า

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด ขอเดชะ

คำกรณหมื่นวงศาสนิทเสนอกที่ประชุม
เรื่องอาการทรงพระประชวร

กรณหมื่นวงศาสนิท ขอรบยัประ ทานทำเรื่องราว กรายทูลพระบรมวง-
ศาณวงศ์ ทั้งพระเจ้าลูกเธอทุก ๆ พระองค์ กษัตราเสนาบดีผู้ใหญ่
และทั้งข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แต่ยรรยาคทเขียนข้าสมเด็จพะพุทธเจ้า
อยู่หัวด้วยกัน จึงคิดถึงกตัญญูรู้จักพระเศษพระคุณซึ่ง ทรงพระมหากรุณา
ชุบเกล้าชวยกระหม่อมเลี้ยงตาม ควรกษัตราเสนาบดีแห่งคน ๆ ไกลเย็นเกล้า
เย็นกระหม่อมทั่วหน้าคนทั้งสิ้น พระราชอาณาจักรของสมเด็จพะพุทธ
เจ้าอยู่หัวก็กว้างขวางใหญ่โตเย็นอันมาก คงจะมีผู้รู้ วิชชาคุณแห่งแพทย์
ต่าง ๆ อยู่ โดยคนที่ช่วยเขียนโรคเช่นทรงประชวรครั้งนี้ ก็คงจะมีบาง
พระอาการก็ยังไม่ถึงหนักถึงหนา มีแจ้งอยู่ที่ ไพรกให้จกหมายพระราช
ทานออกมาไว้ที่เจ้าคุณสัสดีนั้นแล้ว กระหม่อมฉันสนองพระเศษพระ
คุณมากก็เต็มสติปัญญาหลายวันช้านาน แล้วก็ได้ปรึกษาท่านพระยา
ราชสกลาวที พระยาพิพัฒน์โกษา ตรึงครองถวายพระ โอสถมากก็ทา
คล้ายขึ้นได้สัสมคาศึกไม่ พระอาการทบทวนไปยังประชวรอยู่ ครั้นจัก
ต้องจะหันหน้าไปปรึกษาผู้ ไกลก็ทุกคำหนึ่งสองคำแล้วก็เลยไป ครั้น
ปรึกษาเจ้ากรมปลัดกรมขุนหมื่น พัน ในกรมหมอ จกหมายแต่ตำรา
ยาต่าง ๆ มาให้คนละ ๒ ขนานบ้าง ๓ ขนานบ้าง ครั้นได้เลี้ยงคาศึกนี้
จะให้มันคงเข้านั่งเสียบ้างพอกาเลือนไหลแก้ตัวไปต่าง ๆ ทาแน่นอน
แข็งแรงไม่ เหมือนเสียมไม้ไถก็เหมือนกัน ขอพระเศษพระคุณทุกองค์

ช่วยกระหม่อมฉันก็อ่านสนองพระเศษพระคุณสืบเสาะหาหมอและคนใช้
ที่เคยเขียนโรคเช่นพระ อาการเคยได้พบได้เห็น มาได้เลี้ยงชวยกระ
หม่อมฉันคิดสนองพระเศษพระคุณ สมเด็จพะพุทธเจ้าอยู่หัวให้หาย
จึงจะควร ควรมิควรแล้วแต่จะไพบ
กรณหมื่นวงศาสนิทมาขณวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ยจอ
โทศก เพลด ๓ โมงเช้า

พระราชทานจตุปัจจัยแก่พระสงฆ์

คุณมัสสุ อภิกคาส พระพุทธศักราชไมยสหัสสังวัจฉระไตรศก
 อตุกโคจรนวกิ ขัตยขันกาล สโณสังวัจฉระ มาฆมาส กาศักข อัญม
 กฤตศีวาร บริเลทกาลออกกฤษฐ พระบาทสมเด็จพระบรมนาถ
 บรมขพิท พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ทรง
 พระราชศรัทธาเป็นศาสนูปถัมภกยกพระพุทธศาสนา ใต้ทรงบำเพ็ญ
 พระราชกุศลบริจาคพระราชทรัพย์เป็นนิตยภัตรและคิลาณภัตร อุทิศถวาย
 แก่ภิกษุสงฆ์สามเณรเนื่องนิตยเป็นหลายสิบมาแล้ว ชักันทรงพระ
 ประชวรเพื่อพระวาโย มีพระกมลสันทานน้อมไปในพระรัตนตรยาธิคุณ
 ทรงเห็น พระราช อานิสงส์ ในสังฆทานขารมีอัน เป็นเหตุที่จะให้สำเร็จแก่
 พระโพธิญาณ โดยพระราชหฤทัย จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อม ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรรมณพ เขิกพระ
 ราชทรัพย์ ในท้องพระคลัง มอบให้ไวยวักกรกษียการก สำเร็จจตุปัจจัย
 ทั้งสี่ถวายแก่พระภิกษุและสามเณรในพระอารามหลวง ในกรุงนอกกรุง
 และหัวเมืองซึ่งขึ้นแก่กรุงเทพ ฯ พระมหานคร แต่บรรดาซึ่งได้รับพระ
 ราชทานนิตยภัตรมาก่อน องค์หนึ่งเงินตรา ๕ ตำลึง คิกเป็นพระ
 ภิกษุสงฆ์นิตยภัตร สิริถวายเงินกับพระสงฆ์ ๘๔ อารามเป็นพระสงฆ์
 (กิ่งนี้)

พระสงฆ์ที่ม้นิตยภัตร
 กรมหมื่นนุชิต
 เจ้าฟ้ามงกุฎ

พระองค์เจ้าฤกษ์	๓
หม่อมเจ้ารอง	๓
พระราชอาคณ	๖๗
ถานาคำแห่ง	๓๗
ถานาที่เขียนเปรียญ	๓๕
พระครูเจ้าวัค	๓๗
เปรียญ	๓๐๕
เจ้าอธิการ	๓
สามเณรเปรียญ	๗
รวม	๒๓๕

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานาที่เขียนเปรียญ ๓ ประโยค	๗
ถานาสามัญ	๒๗๗
เปรียญ ๓ ประโยค	๕๐
เปรียญ ๒ ประโยค	๓
พระอนุจร	๖,๗๖๖
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๒๒
รวม	๗,๓๓๗
รวมทั้งสิ้น	๗,๓๕๒ รูป
(รูปละ ๒๐ บาท) เป็นเงิน	๑,๔๗๐,๔๐๐ บาท

พระราชกุศลซึ่งทรงบริจาคในครั้งนั้น ก็จักเป็นอสังกาสถาน ยากที่ผู้ใด
 จะกระทำได้ กระทั่งเป็นขั้วให้สำเร็จแก่พระโพธิญาณโดยราชประสงค์
 อนึ่งขอพรพระสงฆ์ สากยบุตรพุทธชินนรสถูปวง จงเป็นที่พอใจสถอน
 ประเสริฐ มาช่วยแก้พระโรคให้เสื่อมคลาย จะได้ทรงสร้างพระราชกุศล
 สำนัสมพระบารมีเป็นทพแก่พระวงศานวงศ์และเสนาามาตยมนตรี สมณะ
 ชีพราทมณเฑียรราชารามวร ให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไปภายหน้า จงทรง
 พระเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล พระชนมทฤฆายุคคมเทอญ ฯ

บัญชีรายวันและรายการจ่ายเงินพระราชทานพระสงฆ์
 วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ถวายพระสงฆ์ ๘ พระอาราม
 24 ก.พ. 2393

พระสงฆ์ที่มนตยภัต

กรมหมื่นนุชิต	๓
เจ้าฟ้ามงกุฎ	๓
พระองค์เจ้าฤกษ์	๓
พระราชอาคณ	๓๒
ถานาคำแห่ง	๕
ถานาที่เป็นเปรียญ	๗
เปรียญ	๓๐
สามเณรเปรียญ	๕
รวม	๖๓

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานาสามัญ	๕๒
ถานาที่เป็นเปรียญ	๓๐
พระอนุจาร	๘๗๕
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๓
รวม	๘๓๐

รวมทั้งสิ้น ๘๘๓ รูป
 องค์ละ ๕ คำตั้ง เป็นเงิน ๒๕๗ ซึ่ง ๓๕ คำตั้ง

๒๔ กพ ๒๓๙๓
วันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ

วัดพระเชตุพน กรมพระกลาโหม พระยาเทพวรชน เป็นผู้แจก
พระสงฆ์ ๕๓๓ รูป เงิน ๓๐๓ ชั่ง ๕ ตำลึง

วัดขจรนิเวศ ๓๐๒ รูป วัดบรมนิวาส ๒๘ รูป วัดคอกไม้ ๓๘ รูป
วัดสังฆ ๓ รูป กรมมหาดเล็กเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๕๐ รูป
เป็นเงิน ๓๗ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดสุทัศน์เทพวราราม กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร์ เป็นผู้แจก พระ
สงฆ์ ๓๕๔ รูป เงิน ๘๗ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดรัษฎาทอวาต กรมมหาดไทย พระยาเพชรพิไชย พระยาราชนา
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๗๔ รูป เงิน ๓๗ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

รวมแจกในวันจันทร์ เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ พระสงฆ์ ๘๘๓ รูป
องค์ละ ๕ ตำลึง เป็นเงิน ๒๔๗ ชั่ง ๓๕ ตำลึง

๒๕ กพ ๒๓๙๓
วันอังคาร เดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ

ถวายเงินพระสงฆ์ ๓๗ พระอาราม

ในกรุง

พระสงฆ์ที่มณฑลบัตร

หม่อมเจ้ารอง	๓
พระราชาคณะ	๘
ถานาคำแห่ง	๔
ถานาคือเขียนเปรียญ	๒

พระครูเจ้าวัด	๓
เปรียญ	๒๔
รวม	๔๐

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานาคือเขียนเปรียญ ๓ ประโยค	๒
ถานาสามัญ	๔๓
เปรียญ ๓ ประโยค	๕
พระอนุร	๓,๕๒๓
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๘
รวม	๓,๕๘๐
รวมในกรุง	๓,๕๒๐

หัวเมือง

พระราชาคณะ	๓	
พระครู	๒	
เปรียญนิตยบัตร	๓	
เปรียญ ๒ ประโยค	๓	
รวม	๘	
รวมในกรุงและหัวเมือง ๓,๕๒๘ รูป	องค์ละ ๕ ตำลึง	เขียน
เงิน ๓๘๒ ชั่ง ๕ ตำลึง		

๒๕ กพ ๒๓๙๓

วันอังคาร เกือบ ๓ แรม ๘ ค่ำ

วัดชนะสงคราม กรมขุนพิพิธ พระยาเพชรพิไชย พระยาราชนครินทร์

เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๗๘ รูป เงิน ๔๔ ชั่ง ๓๕ ตำลึง

วัดเทพธิดาราม กรมพระตำรวร จมื่นราชามาตย์ เป็นผู้แจก

พระสงฆ์ ๓๒๕ รูป เงิน ๓๓ ชั่ง ๕ ตำลึง

วัดมหาธาตุ กรมขุนรามอินทรี พระยาเทพวรชุนเป็นผู้แจก พระสงฆ์

๔๐๐ รูป เงิน ๓๐๐ ชั่ง

วัดราชนันทน์ กรมมหาดเล็กเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๘ รูป เงิน

๒๔ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดราชบูรณะ กรมท่ากลาง หลวงวิद्याสมย์เป็นผู้แจก พระสงฆ์

๓๗๘ รูป เงิน ๘๔ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดสามพระยา ๓๓๓ รูป วัดเครือวัลย์ ๘๕ รูป กรมมหาดเล็กเป็นผู้

แจก พระสงฆ์ ๑๘๖ รูป เงิน ๔๖ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดกวางสังข์ ๒๔ รูป วัดฉิมพลี ๓๐ รูป วัดชีโนรสาราม ๑๔ รูป

วัดใหม่ทองเสม ๓๗ รูป วัดกรรตุ ๒๓ รูป วัดพวา ๒๓ รูป

วัดลาดสิงขร ๓๓ รูป วัดลาดบัวขาว ๓๓ รูป วัดขุนจันทร์ ๓ รูป

กรมพระตำรวร พระยาอภัยโนฤทธิ เป็นผู้แจก พระสงฆ์

๑๕๔ รูป เงิน ๓๘ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดนันทวันมัญญ์ ๕ รูป วัดประทุมธานี ๔ รูป ในกรมแจก พระสงฆ์

๘ รูป เป็นเงิน ๒ ชั่ง ๕ ตำลึง

รวมแจกในวันอังคาร เกือบ ๓ แรม ๘ ค่ำ พระสงฆ์ ๓,๕๒๘ รูป

เป็นเงิน ๓๘๒ ชั่ง ๕ ตำลึง

สรีรเข้ากัน ๒ วัน ๒๕ อาราม เป็นพระสงฆ์ ๒,๕๒๐ รูป ชงกัณ

๕ ตำลึง เป็นเงิน ๖๓๐ ชั่ง

๒๖ กพ ๒๓๙๓

รายการต่อไปนี้ไม่ได้ลงวันไว้ แต่เข้าใจว่าแจกวันพุธ เกือบ ๓

แรม ๓๐ ค่ำ เพราะอยู่ในระวาง ๘ กับ ๑๓ ค่ำ

ในกรุง

พระสงฆ์ที่มณฑลบัตร

พระราชาคณะ ๒๔

ถานาคำแห่ง ๓

ถานาที่เป็นเปรียญ ๒

พระครูเจ้าวัด ๗

เปรียญ ๒๕

สามเณรเปรียญ ๓

รวม ๖๔

พระสงฆ์ที่รับเข้าดัง

ถานาที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค ๓

ถานาสามัญญ์ ๘๔

เปรียญ ๓ ประโยค	๓๕
พระอนุชา	๒,๓๓๖
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๕
รวม	๒,๒๕๓

หัวเมือง

พระครูนิคมภัทร	๓
ภานาสามัญ	๖
พระอนุชา	๖๘
รวม	๗๗

รวมทั้งสิ้น ๒,๓๘๕ รุป องค์ละ ๕ ทำลัง เงิน ๕๘๘ ชั่ง ๓๐

ทำลัง

(บัญชีพระอารามและผู้แจกในวันนี้)

วัดไปรกเกษ ๒๕ รุป วัดไพรชน ๓๕ รุป วัดยวิวาส ๘ รุป วัด
 รวก ๓๐ รุป วัดจำปา ๓๓ รุป วัดภคินีนาถ ๒๓ รุป วัดคหบดี
 ๕๖ รุป ฌม่นสรวเพื่อเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๕๖ รุป เงิน ๓๘๘ ชั่ง
 วัดโชคนาราม กรมท่าซ้าย พระยาโชฎึกเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๓ รุป
 เงิน ๓๒ ชั่ง ๓๕ ทำลัง
 วัดบางลำภู กรมพระสัski หลวงเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๔ รุป
 เงิน ๓๓ ชั่ง ๓๐ ทำลัง
 วัดกุหาสวรรค์ ฌม่นอินทามาตย์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘ รุป เงิน ๗ ชั่ง
 ๕ ทำลัง

วัดจักรวรรดิ กรมพระกลาโหม พระยาเทพวรชุนเป็นผู้แจก พระสงฆ์
 ๓๐๐ รุป เงิน ๘๕ ชั่ง
 วัดยพิศรพิมุข ๘๓ รุป วัดใหม่พระยาศรีพิพัฒน์ ๖๗ รุป ฌม่นสมุท
 พิมานเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๕๘ รุป เงิน ๓๘๘ ชั่ง ๓๐ ทำลัง
 วัดสระเกศ ๒๖๘ รุป วัดสมอแครง ๓๖ รุป กรมหม่นพิทักษ์เทเวศร
 เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘๕ รุป เงิน ๘๓ ชั่ง ๕ ทำลัง
 วัดโมลีโลก ๘๕ รุป วัดปากน้ำ ๔๔ รุป พระยาอภัยโนฤฤทธิเป็นผู้แจก
 พระสงฆ์ ๓๓๘ รุป เงิน ๓๔ ชั่ง ๓๐ ทำลัง
 วัดทองนพคุณ ฌม่นราชาบาลเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๖๒ รุป เงิน ๓๕ ชั่ง
 ๓๐ ทำลัง
 วัดทองอรรมชาติ ๔๘ รุป วัดประทุมคงคา ๒๐๓ รุป กรมขุนเทชชอกิศร
 เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๐ รุป เงิน ๖๒ ชั่ง ๓๐ ทำลัง
 วัดเกาะแก้ว ๕๘ รุป วัดกุสิศ ๓๐๔ รุป วัดภุมริน ๓๘ รุป กรมท่ากลาง
 หลวงรักษาสมยคเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๘๒ รุป เงิน ๔๕ ชั่ง
 ๓๐ ทำลัง
 วัดกระบือ ๔๔ รุป วัดยวรมงคล ๕๓ รุป พระยาเพชรพิไชยเป็นผู้แจก
 พระสงฆ์ ๘๕ รุป เงิน ๒๐ ชั่ง ๓๕ ทำลัง
 วัดสมอราย กรมพระสัski หลวงศรีวิภาสุมทเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๘ รุป
 เงิน ๓๔ ชั่ง ๓๐ ทำลัง

วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ ๒๗ ๒๓๙๓ ๖
วันพฤหัสบดีที่ ๒๗ ๒๗ ๒๓๙๓ ๖
พระยาเทพวรชนเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๖๖ รูป เงิน ๖๖ ชั่ง
๓๐ คำตั้ง

วัดพระยาท่า กรมพระสัสดี หลวงเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๗ รูป
เงิน ๓๔ ชั่ง ๕ คำตั้ง

วัดเงิน ๔ รูป วัดทอง ๓๖ รูป วัดแก้ว ๓ รูป พระยาอภัยโนฤทธิเป็นผู้
แจก พระสงฆ์ ๖๐ รูป เงิน ๓๕ ชั่ง

วัดราชคฤห์ กรมนา พระยาประจักษ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๒ รูป เงิน
๒๓ ชั่ง

วัดระฆัง ๒๔๘ รูป วัดสิงห์ข้างคูเวียง ๑ รูป วัดน้อยนางท่า ๘ รูป กรม
ท่ากลาง หลวงรักษาสมยต์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๘ รูป
เงิน ๖๔ ชั่ง ๓๐ คำตั้ง

วัดราชสีห์ กรมขุนพิพิธ พระยาเพชรบูรณ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๓๔ รูป
เงิน ๓๓ ชั่ง ๓๐ คำตั้ง

วัดกลาง จมื่นราชามาตย์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๘ รูป เงิน ๒๔ ชั่ง
๓๕ คำตั้ง

วัดสังกระยา พระพิเรนทรเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๖๖ รูป เงิน ๓๖ ชั่ง
๓๐ คำตั้ง

วัดอินทาราม จมื่นราชามาตย์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๖ รูป เงิน ๓๔ ชั่ง
วัดจันทร์ กรมอินทรเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๔๖ รูป เงิน ๓๓ ชั่ง
๓๐ คำตั้ง

วัดอรุณ ๒๒๖ รูป วัดเศวตฉัตร ๔๓ รูป วัดวิสุทธอาราม ๓๗ รูป ล้อมวัง
พระยาเพชรพิไชยเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘๖ รูป เงิน ๗๓ ชั่ง
๓๐ คำตั้ง

วัดอัมรินทร์ กรมมหาดไทย พระศรีสทเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์
๓๖ รูป เงิน ๘ ชั่ง

วัดอัมพวัน ๒๒ รูป วัดจอมสุคาราม ๓๒ รูป วัดอภัยทาราม ๓๓ รูป
วัดบางขุน ๓ รูป จมื่นสรรเพชญ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์
๔๖ รูป เงิน ๓๓ ชั่ง ๓๐ คำตั้ง

วัดอมรินทร์ กรมมหาดไทย พระศรีสทเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๕ รูป
เงิน ๖๓ ชั่ง ๓๕ คำตั้ง

วัดพระยาญาติ เจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๖ รูป เงิน
๒๓ ชั่ง ๓๐ คำตั้ง

วัดประยุรวงศ ๒๘๐ รูป วัดนวลนรภิกษ ๕๔ รูป วัดกุฎี ๓๐ รูป กรมท่า
หลวงรักษาสมยต์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๕๔ รูป เงิน ๘๘ ชั่ง
๓๐ คำตั้ง

วัดปราสาท ในกรมแจก พระสงฆ์ ๓ รูป เงิน ๕ คำตั้ง

วัดเครือ จมื่นสรรเพชญ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒ รูป เงิน ๓๐ คำตั้ง

รวมพระสงฆ์ ๒,๓๕๘ รูป เงิน ๕๓๘ ชั่ง ๓๕ คำตั้ง

รวมหัวเมือง

กรุงเก่า ๒๒๒ สมุทสงคราม ๗๐ ฉะเชิงเทรา ๓ สาคบุรี ๓ ราชบุรี ๑
หลวงพิทักษ์สุเทพ ทมณฑลยอรวมการ เป็นผู้แจก พระสงฆ์
๒๗๕ รูป เงิน ๗๓ ชั่ง ๓๕ ตำลึง รวมในกรุงและหัวเมือง
พระสงฆ์ ๒,๕๕๕ เงิน ๖๓๓ ชั่ง ๓๐ ตำลึง (จำนวนรายละเอียก
แตกกัษยอกในประกาศ นำระกอบกพร่อง เห็นว่าเป็นของเก่า
จึงคงไว้)

พระราชนิพนธ์ทรงขมาพระสงฆ์

คุณมีสัก พระพุทธศาสนาเป็นอกที่ล่วงแล้ว ๒๓๗๓ พระราชา
คุณมาตี คุกรักษ์ ฤทธิมีกิติ ไสวาว วิเวทกาลกำหนด เพลา
บ่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิราชวชิรา
พระพุทธรูปอยู่หัว ซึ่งทรงพระประชวรมีความรำพันพระราชหฤทัยถึง
พระราชกิริยาซึ่งได้ทรงประพฤติกมา ในการซึ่งได้ทรงปฏิสันถารปราศรัย
และมีพระราชดำรัสด้วยกิจใด ๆ ก็ด้วยพระสงฆ์ราชาคณะถนอมมาเรียน
และภิกษุอนุร ของใด ๆ ก็ดี ตั้งแต่จำความได้มาจนกาลบัดนี้ ทรง
พระปวิวิตกระแวงอยู่ ว่าเกลือกจะมีความพลั้งพลาดประมาทในไฉน
เป็นการอकारวะ ไม่สมควรที่จะทรงตรัสแก่สมณะบรรพชิตในพระศาสนา
อนึ่งตั้งแต่ทรงฉวยราชราชาภิเษกมา บ้างที่อธิกรณ์ในพระสงฆ์ ก็ได้
ทรงตรัสประภาษเป็นพระราชดำรัสหนึ่งกระมัง เพื่อให้พระราชาคณะ
ถนอมกรมเจ้าหมู่เจ้าคณะทั้งปวงเกรงพระราชาภาพ จะให้อุคสาหะ
สังสอนศิษยานุศิษย์และปรายปรามภิกษุอดชชีเหล่าอันธพาล ให้พระพุท
ศาสนาถาวรวัฒนาการบริสุทธิสะอาด ด้วยอำนาจพระเกษมภาพสมเด็จพระ
พระเจ้าแผ่นดิน ที่เ็นศาสน์นอญฉิมภก ก็ครั้งนี้มีพระราชวิตกว่าพระราช
กิริยาทั้งปวงนั้นต่างอันจะเป็น อकारวะและไม่เป็นที่ชอใจแก่พระผู้เป็นเจ้า
บางองค์ทรงวิปฏิสารอยู่ จึงมีพระราชโองการมานพระบัณฑูรสุรัสวาท
อาราธนาภาพเจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทววงศ ให้เป็นอรรักษ์เชิญกระแสด
พระราชโองการ มาอ่อนน้อมนัสการขอมมาไทยที่ระพึงมี เพราะ
พระราชดำรัสซึ่งทรงตรัสเข้าทยออกฤกมคาลัยใด ๆ ก็ดีทั้งปวง เป็นพระ

ราชกิริยาอันล่วงเกินไปในพระราชาคณะ ฉานานุกรม ขาเวียน ภิกษุ
 อนุรองค์ใด ๆ ในเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งล่วงมาแล้วนั้น ให้ทราบตลอด
 ไปทุกรูปยรรคาคำใดเคยเข้ามารับราชนิมนต์คนกิริยทั้งปวง ขอให้พระผู้เป็น
 เจ้าทุกองค์ปลงอภัยสาขี ออมอกโทษถวายอภัยด้วยน้ำใจอันเต็มไป
 ด้วยเมตตากรุณาเป็นบุเรวาริก อย่าให้เป็นกรรมเวรต่อไป ให้สิ้นพระ
 ราชวิปฏิสารรำคาญทั้งปวงนั้น อนึ่งขอให้พระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงจงกระทำ
 สักขาธิษฐาน ด้วยคุณพระศรีรัตนตรัยและจุฬาริสฺสทศศีลและศาสนานุ
 สติขากิจ ถวายพระราชกุศลโลภทิศแก่สมเด็จพะพุทธเจ้าอยู่หัว ให้มี
 ประชวรคลายหาย พระโรคเป็นเกษม สุข สวัสดิ์ ให้ได้ทรงปฏิบัติ
 ข้าพญพระกุศล เป็นพุทธการขารมี เพื่อพระโพธิญาณ สมควรแก่การ
 ที่ได้ทรงประสพพบพระพุทธานุศาสนานันเป็นอนุสาสิกขียบุญเขตคั้นเทอญ ฯ
 ให้พระราชาคณะและฉานานุกรมยรรคาคำใดมาอ่านกระแสพระราช
 โองการนี้ บอกแก่พระราชาคณะ ฉานานุกรมและขาเวียน ในอาวราม
 ที่ยังไม่ได้อ่าน มาอ่านณศาลายามค่ำเวลาบ่ายต่อ ๆ ไปเถิด.

กระแสรับสั่งให้แจกเงินราษฎร

วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๕ ค่ำ บ่อโทศก เพลาย่างรุ่งแล้ว เจ้า
 ามมารดาองค์ที่ตัวศรีสรีจางแสงออกมาที่ประตูสนามราชกิจ ทูลกับ
 พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรอดพว่า มีพระราชโองการไปรทเกล้า ฯ
 สั่งว่า ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรอดพ ให้เรียกเอาเงินตราที่
 พระคลังมหาสมบัติ มาแจกแก่ราษฎรคนละบาท ตั้งแต่วันศุกร์เดือน ๕
 แรม ๕ ค่ำ บ่อโทศกไปทุกวัน เมื่อเชิญพระกระแสพระราชโองการ
 ออกมานั้น กรมหมื่นวงศาสนิท พระองค์เจ้าลักขมาธีย์ พระองค์เจ้าอุไร
 รมินเสมอโหราช นายไชยขรรค์ ขยุพร้อมกัน.

อธิบายตอนท้าย

เมื่อพระอาการประชวรหนักลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า
 อยู่หัว เสด็จแปรเสถียรมาประทับอยู่ ณ พระวิมานองค์ตะวันตก พระองค์
 ดำรงอยู่ในพระสติสัมปชัญญะเป็นปกติเรียบร้อยมา แต่พระอาการนั้นยัง
 ทรุดหนัก ๆ ตามลำดับ จนถึงวันพุธขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปีชวด ยังเป็น
 ไทศกรุดศึกกราช ๑๒๓๒ เวลา ๘ ทุ่ม ๕ บาท เสด็จสวรรคต พระชน-
 มายุ ๖๓ ปี ๓๓ วัน เสด็จดำรงในสิริราชสมบัติ ๒๖ ปี ๗ เดือน ๒๓ วัน
